

Rosnatka okrouhlolistá
(*Drosera rotundifolia*) – C3

Drobná masožravá rostlina rostoucí na rašeliništích a rašelinných loukách, zejména v místech s bohatě vyvinutým mechovým patrem. Dříve se jednalo o hojný druh, který se sbíral do pytlů a využíval v lidovém léčitelství. Devastací rašelinných mokřadů a luk dramaticky ustoupil. Zejména v nižších polohách zcela zmizel a dnes se vyskytuje jen vzácně, a to v zachovalé rašelinné vegetaci.

Jednokvíték velekvětý (*Moneses uniflora*) – C1

Drobná nápadně kvetoucí rostlina, kterou dnes vnímáme jako typický horský druh rostoucí v rašelinných lesích. Ne vždy tomu tak bylo a dobře to dokumentuje i situace na Vysočině. Dříve roztroušená až místy hojná rostlina doprovázela vlhká mechová světlejší místa nejen v rašelinných lesích, ale i v borech a bučinách. Intenzivní holosečné hospodaření, odvodnění lesů a imisní zátěž způsobily dramatický ústup druhu. Dnes ho na Vysočině nacházíme jen velmi vzácně, většinou ve výše položených oblastech.

Prstnatec májový
(*Dactylorhiza majalis*) – C3

Jedná se o orchidej barvící v květnu vlhké a rašelinné louky do purpurova. Dříve naprosto běžný druh na většině našeho území významně plošně ustoupil vlivem rozsáhlého odvodnění a intenzivního zemědělského využití krajiny. I přes významný ústup druhu patří Vysočina mezi oblasti s jeho nejhojnějším současným výskytem v ČR. Jedná se o nejběžnější orchidej Vysočiny. Bohužel vlivem ústupu hospodaření na zbytcích drobných vlhkých luk, obnově odvodnění a zástavbě, stále mizí další a další lokality.

Trávníčka obecná hadcová
(*Armeria elongata* subsp. *serpentina*) – C1

Jak její název napovídá, jedná se o vzácný poddruh vázaný na přítomnost hadcových skal. Hadcový ostrov u Mohelna na jihovýchodním okraji Třebíčska představuje centrum rozšíření druhu v ČR. Kromě této oblasti roste již jen na Dolnokralovických hadcích ve Středočeském kraji. Druh je ohrožen zarůstáním rozvolněných trávníků na hadcových skalách způsobeným ústupem tradiční pastvy.

**Vzácné a ohrožené
druhy cévnatých
rostlin Vysočiny**

www.prirodavysoliny.cz

V roce 2017 vydala Pobočka České společnosti ornitologické na Vysočině v rámci projektu „Přírodní rozmanitost Vysočiny“ podpořeného grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.

titulní strana: Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*)
text: Ester Ekrťová foto: Libor Ekrt grafická úprava: Terezie Kodetová

Proč jsou některé druhy vzácné a ohrožené?

Každé území má své vzácné druhy rostlin. Ty mohou být vzácné z mnoha různých příčin. V první řadě proto, že míst potřebných pro jejich úspěšnou existenci je jen velmi málo. Mohou to být vápencové nebo hadcové skály, horské hřebeny apod. Také charakter podnebí hraje významnou úlohu. Některé rostliny jsou hojné v nížinách, jiné v podhůří a na horách. V průběhu 20. století se však dramaticky zvýšil počet rostlin, které jsou vzácné, protože svá stanoviště ztratily teprve nedávno v důsledku velké změny krajiny. Tradiční hospodaření našich předků v krajině ustoupilo intenzivnímu hospodaření v zemědělství, lesnictví a rybníkářství. Ekonomicky nevýnosné pozemky se přestaly využívat zcela. To vše způsobilo dramatický úbytek mnoha dříve zcela běžných druhů a tento trend nezadržitelně a nebezpečně pokračuje i dnes na prahu 21. století.

Vzniká červený seznam Vysočiny

Dramatický ústup mnoha druhů v posledních desítkách let vedl ke snaze zaznamenat změny v jejich rozšíření a vyhodnotit jejich vzácnost a ohrožení. Proto vznikají červené seznamy, kam jsou řazeny jednotlivé druhy podle stupně vzácnosti a ohrožení. Červené seznamy jsou vytvářeny na úrovni kontinentů, států, ale také na úrovni menších regionů. V rámci projektu Přírodní rozmanitost Vysočiny vznikl Červený seznam cévnatých rostlin Kraje Vysočina, kde dosud souborné zpracování významných, vzácných a ohrožených druhů zcela chybělo. Je zpracováváno okolo 640 druhů cévnatých rostlin a jsou řazeny do 8 kategorií (A1-2 = vyhynulé a neznámé, C1-4 = kategorie vzácnosti, D1-2 = nejasné a neznámé). Zde uvádíme příklady druhů, které reprezentují různé významné prvky flóry Vysočiny.

Zimozelen okoličnatý (*Chimaphila umbellata*) – A1

Typický průvodce světlých borových lesů a vřesovišť. Na Vysočině se ještě v 19. a v první polovině 20. století vyskytoval roztroušeně, podobně jako na většině území ČR. Dnes již na Vysočině neroste. Dramatický ústup druhu nejen na Vysočině je způ-

soben zánikem biotopů světlých borových lesů a rozvolněné vřesovištní vegetace ve středních a nižších polohách. Je to důsledek velkého nadbytku živin v krajině, ale především ústupu tradiční pastvy v lesích a na živinami velmi chudých pozemcích.

Prha arnika (*Arnica montana*) – C1

Reprezentuje alpský prvek v květeně Vysočiny. Tato nápadná léčivka věrně doprovází podhorské a horské trávníky a vřesoviště. Na Vysočinu vyznívá z jižních Čech, především do její jihozápadní části. Bohužel dnes je většina dříve známých populací již neznámých. Zanikly pod náletem dřevin vlivem ústupu hospodaření na suchých pastvinách a lukách nebo jejich přeměnou na intenzivní luční porosty a pole. Dnes roste pouze velmi vzácně již jen nedaleko Klatovce na západní straně Jihlavských vrchů. Rostliny u rybníka Hruškovce nedaleko Staré Říše se již několik let nepodařilo dohledat.

Brambořík nachový (*Cyclamen purpurascens*) – C3

Tento v létě kvetoucí průvodce teplých listnatých lesů dosahuje na Vysočině nejsevernější hranice svého přirozeného rozšíření. Je typickým příkladem druhu vázaného na teplé moravské podhůří Vysočiny, kde doprovází zejména listnaté lesy v údolí řek Jihlavy, Oslavy, Rokytné, Želetavky a jejich přítoků. V tomto území je hojný a mizí pouze ve smrkových monokulturách. Třebíčsko patří k centru rozšíření druhu v České republice.

Jazýček jadranský (*Himantoglossum adriaticum*) – C1

Patří k nejvzácnějším druhům v ČR. Roste v lemové vegetaci světlých teplomilných doubrav na bázemi bohatším podloží. Tato přirozeně vzácná vegetace patří vzhledem k ústupu tradičního hospodaření (pastva, pařezení, vysekávání mlázy) v teplomilných lesích k nejohroženějším rostlinným společenstvům celé střední a západní Evropy. Výskyt na území Vysočiny byl zjištěn nově v roce 2016 díky projektu Přírodní rozmanitost Vysočiny ve světlé, rozvolněné doubravě nad levým břehem řeky Rokytné u Šemíkovice. Nalezena byla jediná kvetoucí rostlina. Spolu s lokalitou v údolí Oslavy u Ketkovic v Jihomoravském kraji se jedná o jediné dva současné výskyty v České republice.

Všivec bahenní (*Pedicularis palustris*) – C1

Nápadná dvouletka doprovázející rašeliniště, rašelinné louky a prameniště především na minerálně bohatších vývěrech spodních vod. V minulosti se vyskytoval roztroušeně až hojně všude, kde měl vhodná stanoviště. Vysočina patřila k centrum výskytu druhu v ČR a podle zpráv starých botaniků zde byl s výjimkou nižších a teplejších území hojný. Vlivem velkoplošného odvodnění krajiny a ústupu pravidelné seče na podmáčených místech patří dnes mezi kriticky ohrožené druhy naší flóry. Díky kvalitní péči o jeho populace na Vysočině zde tento druh doslova vstal z mrtvých, což je v rámci ČR raritou. V několika chráněných územích můžeme na začátku června pozorovat stovky kvetoucích rostlin.

